

סלי פלדמן

שמי סלי, נולדתי בשנת 1937 ברומניה בעיר שנקראת חרצה. הייתי בת שלוש כשהחלה המלחמה, אני לא זוכרת הרבה ממשפחתי המורחבת. הרבה דודים, דודות, בני דודים ובנות דודות שלי ששכחתי את שמם. לאבי קראו יהושע קספו ולאמי ליבה קספו. שם הנעורים של אמי היה מיירוביץ/רחמיל- היו לה שני שמות, אני לא יודעת למה אבל היא השתמשה יותר ברחמיל. שלי נפטרו מיד כשהגענו ארצה אז ככה שאנחנו לא זוכרות הרבה מהמשפחה. אני אומרת "אנחנו" כי יש לי עוד אחות שגם לא זוכרת, היא גרה פה בבאר שבע, שני בלוקים לידי. אנחנו לא זוכרות כלום ואין לנו את מי

לשאול, כל בני המשפחה שלנו נספו בשואה. מהמשפחה שלי נספו 28 איש. אם תשאלו אותי מה שמותיהם אני לא אדע להגיד לך. לקחתי טפסים מ"יד ושם" כדל למלא ולהנציח את בני משפחתי אבל לא זכרתי את פשוט ישבתי עם הטפסים ולא ידעתי מה לכתוב.

לפני המלחמה היינו ארבע אחיות. מיד בתחילת המלחמה אחותי הקטנה נפטרה בעקבות מחלה איומה. היא נפטרה בגיל 10 חודשים. אחותי הגדולה נפטרה לפני שנה. גם היא נפטרה ממחלה איומה, היה לה פרקינסון. נשארנו שתי אחיות אחותי פאולה (השנייה) ואני (השלישית), אנחנו תמיד יחד, אנחנו הולכות למפגשים במותת "עמך", טוב לנו שם. חזרתי משם עכשיו, היה לנו חוג יוגה. כל יום יש פעילות ב"עמך", אפילו פעמיים ביום. היום יש לנו ברבע לארבע התעמלות בונה עצם ובחמש הרצאה על תזונה נכונה, חוץ ממה שהיה לנו בבוקר. מחר אנחנו לומדים אנגלית ובמשך השבוע ישנן פעילויות מגוונות. הלוואי וידעתי אנגלית. יש לי בת שגרה באוסטרליה וכשטסתי לשם כולם מסביבי דיברו באנגלית. צריך לדעת שם אנגלית אבל איכשהו הסתדרתי.

ב-39' התחילה אצלנו המלחמה. אספו את כל היהודים מהעיר שלנו והכניסו אותנו לבית כנסת. במשך שלושה ימים היינו בלי אוכל, בלי כלים סניטריים, בלי שירותים ובלי כלום במשך שלושה ימים. לא לקחנו איתנו כלום מהבית מכיוון שלא אפשרו לנו. לאחר שלושה ימים, כששחררו אותנו, חזרנו הביתה ומצאנו את הקירות ריקים, לא היה בבית שום דבר; לא אוכל, לא בגדים, לא רהיטים. הגויים שגרו מסביב הגיעו לבתים ובזזו את הכול. לאחר מכן שוב אספו אותנו והוליכו אותנו ברגל לאוקראינה. הרומנים רצו לשמור עלינו, כדי שהגרמנים לא יבואו להרוג אותנו. כמובן שהרומנים שיתפו פעולה עם הגרמנים. הם לקחו אותנו ברגל

במשך שלושה שבועות בגשם, בשלג, בקור. הלכנו ברגל עד אוקראינה. בדרך נפטרה סבתא שלי. היא לא יכלה כבר ללכת, לכן נשארה לנו בשדה. חייל רומני פנה אל אבי ואמר לו: "תעזוב את אימא שלך או שאני יורה בך עכשיו." אז אבא שלי עזב את אימא שלו בשדה ועד היום האחרון בחייו הוא לא הפסיק לדבר על אימא שלו. הוא דיבר על כך שהוא לא ידע בכלל איך היא נפטרה. אולי על ידי חיה רעה, או שמתה מרעב, מצמא... חוסר הידיעה לא נתן לו מנוח. המשכנו ללכת. היינו ארבע בנות קטנות; אבא שלי הרים בת אחת, אימא לקחה את התינוקת ועוד שתי דודות לקחו את הבנות הנותרות – אחותי ואני. אחותי הגדולה הייתה בת חמש, השנייה בת ארבע, אני – בת שלוש, אחותי הקטנה הייתה בת עשרה חודשים. הלכנו הרבה, ובשלב מסוים כבר לא יכולתי לעמוד על הרגליים, הן מאוד כאבו לי. אז דודתי שלא היו לה ילדים הרימה אותי וכיסתה אותי בשמיכה וכך סחבה אותי יום ולילה. כשהגענו לאוקראינה הכניסו אותנו למחסן פרוץ. היה קור נוראי, בלי אוכל, בלי בגדים ובלי שום דבר. למחרת מתו יותר מחצי מהאנשים שהיו במחסן. זה היה אסון. כשהוריי התאוששו קצת הם התחילו להסתובב בתוך הכפר ושאלו אנשים אם מישהו צריך עזרה בתפירת בגדים. גם אימי וגם אבי היו חייטים במקצועם. הם תפרו לאנשים מהכפר ובתמורה הם קיבלו קצת אוכל כי כסף לא היה לאנשים לשלם להם. אנשים נתנו להוריי קצת חלב, קצת קמח, חתיכת לחם שחור, קצת תפוחי אדמה ומזה חיינו. בעזרת האוכל הזה חיינו במשך שלוש שנים. בקיץ כשאספו את החיטה מהשדות הרשו לנו, לילדים, ללכת אחרי הטרקטור. המשטר הקומוניסטי אסר על אנשים שתהיה להם אדמה פרטית. כל האדמות היו שייכות למשטר. הם סיפקו לאנשים עבודה בתמורה למצרכים. לנו, למסכנים שלא היה מה לאכול נתנו ללכת אחרי הטרקטור ולאסוף את שיבולים שנפלו מהטרקטור, חזרנו עם זה הביתה. אימא טחנה את החיטה בעזרת שתי אבנים, הוסיפה קצת מים ומעט מלח והכינה מזה דייסה ואת זה אכלנו. במקום סוכר היינו משתמשים בסלק לבן, שזה בעצם סלק מתוק וככה חיינו. היו לנו בעיות. שתי אחיותיי הגדולות סבלו מחוסר תזונה ובעקבות זה יצאו להן פצעים מוגלתיים בכל הגוף. חוץ מזה שלא הייתה לנו שיערה אחת בכל הגוף שזה גם תוצאה של חוסר תזונה. היינו פשוט קרחים, בגלל שלא היה לנו מה לאכול. לא ידענו מה לעשות לגבי הפצעים המוגלתיים שאחיותיי סבלו מהם. מה לעשות? איך לעזור להן? למי לפנות – לא ידענו. שמענו שבכפר השכן התגורר רופא יהודי שעזר ליהודים. בארבע לפנות בוקר אימא שלי לקחה את שתי הבנות, הם הלכו ברגל כ- 30 קילומטרים עד שהגיעה לכפר בו נמצא הרופא. איך שהן הגיעו לכפר באו הזאנדרמים, המשטר הצבאי של הכפר ואספה את כל מי שהיה בכפר וביניהם גם את אמי והבנות. זרקו אותן באיזה חדר דחוס ומלא ביהודים שתפסו וטענו שכולם מרגלים. אימא שלי, מסכנה, עם שתי בנות קטנות וחולות, איך יכול להיות שהיו מרגלות? למה להן לרגל? הן בכלל לא ידעו מה זה לרגל. סגרו אותן עם שאר היהודים במעין בית סוהר במשך יותר מיממה. היהודים דיברו ביניהם ונדע שלראש הכפר יש חברה יהודיה. הם החליטו לשלוח לה מכתב ובו הם שפכו את ליבם וכתבו לה על המצב הנוראי שלו נקלעו, סיפרו על כל

שאינן להם מה לאכול, אין מה לשתות ושמחזיקים אותם סגורים, ושהם כלל לא מרגלים. באותו לילה שחררו אותם. אף אחד לא ידי את שמה של אותה יהודיה שעזרה להם לכן כולם קראו לה "אסתר המלכה", כמו אסתר המלכה במגילת אסתר. לאחר שהם שוחררו אמי ואחיותיי חזרו הביתה אבל המשימה שלשמה הן הלכו לכפר ההוא לא הסתיימה. אחיותיי לא זכו להיבדק אצל הרופא, הן לא קיבלו שום תרופות לטיפול בפצעים. אבל אימא שלי הצילה אותן מהדבר הנורא הזה. היא קיבלה מאיזו שכנה גויה חתיכת לחם שחור, מאוד שחור, שהיה כמעט חמוץ. היא לעסה את הלחם בפיה עם הרוק שלה ויצרה מחתיכות הלחם פיתות קטנות והניחה את הפיתות על הפצעים על גופן של הבנות. עם קצת שמן שקיבלה משכנה אחרת. השמרים שהיו בלחם השפיעו על המוגלה שבפצעים וברוך ה' הן נפטרו מהפצעים. עד עצם היום הזה יש לאחותי חורים בכל מיני מקומות בגוף, לא חורים גדולים, אלא חורים שמראים שהיו במקומות האלה פצעים.

אחרי שלוש שנים באו גויים, רומנים, אספו את כל היהודים בכיכר ואמרו לנו שמחר הם יהרגו אותנו, לא פחות ולא יותר. הם קראו בשמותיהם של האנשים וכל מי שקראו בשמו ציירו על גבו צלב- הם עשו צחוק מהנוצרים. אנחנו כמובן לא יכולנו להתנגד. כשהגיע תורו של אבי, המפקד שאל אותו: "את מי אתה מכיר מהכפר הזה?" אבא שלי התחיל למנות את כל האנשים שהכיר ובין כל האנשים הזכיר גם את שמו של המפקד עצמו. המפקד אמר לו: "אתה תפרת לי בגדים, היינו ביחסים טובים ברומניה". אבא שלי שמח שסוף סוף הוא זיהה אותו ושאל את המפקד: "מה יעלה בגורלנו?" המפקד ענה לו כך: "מחר הורגים אתכם." אבא שלי שתק, כולנו שתקנו היינו בהלם. למחרת באו מהג'ויינט האמריקאי אספו את כולנו, העלו אותנו לרכבות, נסעו בחזרה לרומניה. סבלנו הרבה מהרומנים, יותר מאשר מהגרמנים. הרומנים שיתפו פעולה עם הגרמנים ורצו להראות לגרמנים שהם יותר טובים מהם, אז הם רדו בנו עוד יותר. אחרי המלחמה השתכנו בעיר אחרת. הרי לא יכולנו לחזור בחזרה לעיר שלנו משום שכל העיר בערה. כשאבא שלי שאל למה כל העיר בוערת הרי המלחמה כבר הסתיימה. האיש שאותו שאל אמר לו שבאו אנשים מהכפר הקרוב ושרפו לכם את הבתים כדי שלא תחזרו להתגורר ביניהם, הגויים לא רצו שהיהודים יחזרו לשם יותר. העיירה שבה התגוררנו לפני המלחמה הייתה עיירה של כ- 40-30 אלף איש, רק יהודים. הגויים גרו מסביב לאותה עיירה. כשלקחו אותנו והוליכו אותנו ברגל לאוקראינה, במקום שהגויים- שכנים שלנו, יושיטו לנו עזרה ויציעו חתיכת לחם הם צעקו לנו שאלות כמו: "לאן אתם הולכים? אתם הולכים לחתונה?" איך הם יכלו לעשות לנו את זה הרי הם הכירו אותנו- היינו חברים. לא היה לנו מה לאכול, הלכנו בקור ובשלג, נפלנו בבוץ והם שאלו אותנו אם אנחנו הולכים לחתונה. אף אחד לא עזר לנו.

אחרי המלחמה כשלנו כבר היה טוב, אבא ואימא שלי כבר עבדו ברוך ה', היה לנו מה לאכול, היה לנו טוב. בשנת 1954 הייתה בצורת, לא ירדו גשמים. הרבה גויים מתו ממש כמו

זבובים, היהודים לעומת זאת לא מתו. היהודים מצאו עבודה והיה להם טוב. גויים היו באים לבקש חתיכת לחם, חתיכת ממליגה; לחם העשוי מתירס- מאכל רומני. הם באו לבקש עזרה כדי לא למות מרעב. אבא שלי, זיכרונו לברכה, היה אומר לאימא שלי ולנו: "כל מי שבא אלינו פושט יד ומבקש עזרה, עזרו לו תנו לא אוכל, תביאו כל מה שיש לכם, גם אם אין-תביאו!" הגויים ראו מי אנחנו היינו ומי הם היו. כשאנחנו היינו צריכים את עזרתם הם צחקו עלינו- "אתם הולכים לחתונה?" אבל אנחנו לעומתם עזרנו להם כשנזקקו לעזרתנו.

היהודים בחו"ל שומרים אחד על השני, עוזרים אחד לשני. היות שהייתי הבת הכי צעירה אמי הייתה שולחת אותי לשליחויות. אימא שלי הייתה לוקחת כמו חיתול כזה ממלא אותו בקמח לבן או בקמח תירס ושולחת אותי לחלק את זה לשכנים שלנו על מנת שיהיה להם מה לאכול. כשהייתי מגיעה לבתים הייתי מוצאת אותם ישנים ממש כמו פגרים. בגלל הרעב הם העדיפו לישון כל היום וכך אולי לשכוח מהעובדה שאין להם מה לאכול. אנחנו היהודים עזרנו כמה שיכולנו, שאלוקים יעזור לנו כמו שעזרנו לאחרים. שאלוקים ייתן לנו עוד כוח לעזור לאחרים.

ברומניה היינו מאוד מאוד דתיים. לא היה בוקר אחד שלא בירכתי את "ברכות השחר", הייתי אומרת "מודה אני" ולפני שאוכלים כל דבר הייתי מברכת את הברכה המתאימה. בירכנו גם ברכות על ברקים ורעמים, אחרי שסיימנו לאכול לחם בירכנו את "ברכת המזון"- על כל דבר היינו מברכים. כשהיינו עורכים את סדר פסח שכנינו היהודים היו באים ומקשיבים לצורה שבה ערכנו את הסדר, משפחתי כלל לא ידעה על כך. בחו"ל חוגגים את "הסדר" פעמיים. אחר כך אותם יהודים היו אומרים לנו: "שמענו את הסדר שלכם, שמענו את השירים ששרתם שמענו הכול" מצד אחד היינו מאושרים לשמוע את זה אבל מצד שני זה היה קשה- היה קשה לשמוע על יהודים שלא יכלו לחגוג את סדר פסח. לכן היינו סוגרים את כל החלונות, הווילונות והדלתות בבית וגם מכיוון שפחדנו שהמשטרה תעצור אותנו בעקבות חגיגת חג הפסח, הרי היה איסור מוחלט להיות דתיים ולקיים את מצוות התורה.

שכנינו היהודים בכל זאת היו מסתכנים והיו באים מכל צדי הבית כדי להקשיב לניגונים שלנו. אבל פה בישראל, זה כבר לא כמו מה שהיה בחוץ לארץ, כבר לא כל-כך אדוקים, לא מקפידים על כל המצוות כמו שהיינו רגילים ברומניה. אומרים שמה שחוקק בתוך הלב שלך אי אפשר למחוק, זה נשאר בתוך ליבך. אנחנו אולי לא דתיים כמו שהיינו פעם אבל אנחנו מנסים לשמור על המסורת כמה שאפשר. בעמותת "עמך" אנחנו לומדים תנ"ך וזה מאוד מעניין. אבא שלי היה דתי עד יום מותו כמו שנהג כשגרנו ברומניה. אבי היה הולך לבית הכנסת בבוקר ובערב גם בחו"ל וגם בארץ, כדי להתפלל. כשהגיעו החגים תמיד היה מחלק תרומות, כמה שהיה באפשרותו לתת. אם זה תרומות לבתי כנסת, ליתומים ולכל מי שהיה נזקק. תאמיני לי שאם זאת לא הייתה המדינה שלנו היינו עוזבים אותה מזמן אבל לא עזבנו מכיוון שזאת מדינתנו ואין לנו מדינה אחרת, אנחנו צריכים לשמור עליה. גם כשרע וגם כשטוב אנחנו ממשיכים הלאה.

כשכבר היה שלום דחו לנו את אישור העלייה לארץ ישראל בערך עשר פעמים. כל הזמן דחו לנו את הרישומים לעלייה. עד שבשנת 1958 קיבלנו סוף סוף אישור לנסוע לארץ ישראל. למה כל כך רצינו לנסוע לישראל?

קודם כל, רצינו לנסוע לארץ כי לא רצינו להישאר ולחיות בין הגויים אחרי כל מה שעברנו. ובנוסף רצינו לעלות כי אחותי הגדולה כבר עשתה עלייה קודם לכן והתגוררה בישראל. בשנת 1947, ברומניה, פעלו הרבה מפלגות שונות ותנועות נער של צעירים יהודים כדוגמת "השומר הצעיר" ו"גורדוניה". אימא שלי שלחה עם אותן מפלגות את אחותי הגדולה בשנת '47, היא הייתה אז בת 14. אמי שלחה אותה לארץ ישראל מכיוון שמפקד התנועה אמר לנו שבגלל שאנחנו משפחה יחסית גדולה לא יוכלו להעלות את כולנו יחד באותו זמן לארץ ישראל. הורי הסכימו להישאר ברומניה ושלחו רק את אחותי הגדולה בינתיים. היה מפקד אחד שאהב דולרים, הוא הלך למשפחה שהמשטרה רצתה לעצור משום שאותה משפחה סחרה בזהב. המשטרה תפסה את בני המשפחה ורצתה לזרוק אותם לכלא. אותם אנשים פנו למפקד וביקשו ממנו מפלט לכן הם ביקשו להירשם לעלייה לארץ ישראל, בתמורת כסף. אותו מפקד קיבל את הכסף ושלח אותם לישראל ואנחנו שחיכינו כבר כל-כך הרבה זמן נשארנו מאחור. מכרנו את מטלטלנו כבר שלוש פעמים כי כל פעם חשבנו שאנחנו קרובים לקראת העלייה לארץ אבל רק בשנת 1958 קיבלנו אישור נסיעה לארץ ישראל. עלינו ארצה באוניית "תאודור הרצל" זו הייתה אונייה מאוד מפוארת. שלחו אותנו לנהריה. כשאמנו שאנחנו לא רוצים להשתקע בנהריה אלא רוצים להגיע לבאר שבע אנשים הסתכלו עלינו בפליאה, כאילו היינו משוגעים, ואמרו: "מה פתאום באר שבע? באר שבע זה מדבר, היא רחוקה מאוד היא נמצאת מאחורי הרי החושך, למה לכם בשאר שבע? לכו לנתניה, לנהריה למה דווקא באר שבע..." תשובתנו הייתה כזאת: "לא באנו לארץ כדי להיות מיליונרים, באנו כדי לבנות את הארץ ולחיות בה". הסיבה הנוספת שבגללה רצינו להשתקע בבאר שבע היא שכאחותי הגדולה נסעה ב'47 לארץ היא השתקעה בבאר שבע ורצינו לגור היכן שהיא התגוררה.

הבית שהביאו לנו בשיכון עלה לנו הרבה כסף, ואם לא היינו משלמים לא היו נותנים לנו בית.

כשהגענו ארצה נאמר לנו שאנחנו צריכים ללמוד עברית אבל אנו כבר ידענו עברית. בגיל עשר כבר דיברתי עברית יפה מאוד מכיוון שאבא שלי דאג לכך. היה לנו שוחט בעיירה שידע עברית טוב מאוד, אבי שילם לו כסף כדי שיגיע אלינו הביתה בסתר כדי ללמד אותנו עברית, אז היה אסור ללמוד עברית. השוחט לימד אותנו עברית, הוא הביא אתו ספר שנקרא: "דברו עברית", לא ידענו איך להגות את המילה "דברו" בצורה נכונה, היינו אומרים את זה מצחיק (עם הטעמה בתחילת המילה). פה בארץ אמרו לנו איך להגות את המילה בצורתה הנכונה.

המזל שלנו היה ששיעורי העברית באולפן כבר התחילו שלושה חודשים קודם הצטרפותנו ונמשכו כשישה חודשים (ככה שנתרו עוד שלושה חודשים בלבד) מכיוון שידענו כבר עברית

הסכימו שניכנס לשיעורים שנותרו. בחנו את אחותי ואותי קודם כניסתנו לשיעורים. ביום הראשון כשהתחלנו ללמוד באולפן הכניסו אותנו בכיתת מתחילים וביום למחרת כבר הקפיצו אותנו לכיתה שהייתה ברמה הכי טובה של עברית- כי הייתה לנו עברית טובה, ידענו קרוא וכתוב. שילמנו את כל הכסף שהיינו צריכים לשלם על הצטרפותנו לאולפן, היו כאלה שלא שילמו כלל, מאתנו ביקשו כסף אז שילמו משום שלא רצינו להיות חייבים למדינת ישראל. באולפן הכרתי אישה רוסיה והיא הציגה בפני את מכרה, עולה חדש מפולין לימים התחתנו. אז כך שאת בעלי הכרתי באולפן, הוא סיים את שירותו הצבאי בארץ ועבד בבאר שבע כמסגר. באותה תקופה אחותי הכירה בחור רומני שעבד בים המלח אז חגגנו שתי חתונות בהפרש של חודש בין חתונה לחתונה. הייתי בערך בת 22 כשהתחתנתי, בעלי עבד במקצוע שאותו למד, הוא עבד כמסגר והרווחנו יפה. הוא אסף כסף ומיד קנינו בית בשכונה ג' ליד בית קולנוע "אורות". היה לנו טוב עד שלפני 6 שנים הוא נפטר, זכרוננו לברכה, הוא היה חולה. יש לנו שלושה ילדים, הבת הגדולה נפטרה בגיל 30 מסרטן, הבת שנייה גרה באוסטרליה והבן שלי גר בראשון לציון. אני נשארתי פה לבד עם הבן, הוא תמיד אומר לי לעבור לגול אצלו. יש לו בית גדול ויפה אבל אני לא מוכנה לעבור לשם. אין לי שם את "עמך", אין לי שם שום חברים וחברות, אין לי שם אף אחד מלבדו. אני לא מוכנה לעזוב את באר שבע גם אחותי גרה לידי וטוב לי, "עמך" נמצא ממש לא רחוק מהבית שלי. אנחנו גרים בבאר שבע כבר 55 שנים. איפה אמצא עוד חברים כאלה כמו שיש לי פה, אנחנו חברים במשך כל-כך הרבה זמן וחוץ מזה שבגילי קשה להכיר חברות חדשות. כשצעירים יותר קל להתחבר לאנשים אבל כשמתבגרים זה כבר לא פשוט.

יש לי שני נכדים ושש נכדות, שלוש נכדות שסיימו צבא ועוד אחת לקראת סיום. דווקא רציתי שתהיה לי משפחה גדולה, זה לא יצא אבל אני מרוצה ממה שיש.

אחותי הגדולה שנפטרה הייתה הראשונה שפתחה חנות אופניים בבאר שבע.

המסר שלי לדורות הבאים: לעשות שלום. לוותר על שטחים ולעשות שלום, יהיו לנו פחות שטחים אבל יותר שקט נפשי. לפני שבוע הייתי בטיול בצפון, הגענו עד חניטה. חניטה היא הנקודה הצפונית ביותר של ארץ ישראל על גבול לבנון. עמדנו ממש לפני הגדר הביטחונית, שני מטר משם בלבד נמצאת לבנון. הם חיים בשלום ובשלווה כאילו שאין מלחמה, למה להם טוב ולנו לא, למה הם יכולים לשכוח את כל הסכסוך הזה ועשות שלום ואנחנו לא?! למה לא יכול להיות שלום עם עזה, ירדן וסוריה? בסוריה פוגעים והורגים אחד את השני, אחר כך הם באים אלינו כדי שנרפא את הפצועים ואנחנו, עם רחמן, מטפל בהם.